

CUPTOARE MEDIEVAL TIMPURI DESCOPERITE LA RAPOLTU MARE - PUNCT „PESCĂRIE”

DANIEL ȚUȚUIANU

Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva
krieg71@yahoo.com

IOANA BARBU

Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva
b_iona@yahoo.com

IONUȚ CODREA

Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva
ionut.codrea@yahoo.com

Cuvinte cheie: Rapoltu Mare, medieval, cuptor, ceramică, locuință

Keywords: Rapoltu Mare, Middle Ages, kiln, pottery, dwelling

Cercetarea arheologică preventivă de la Rapoltu Mare – „Pescărie” confirmă existența unei locuiri aparținând secolelor VIII-IX, în această zonă din sud-vestul Transilvaniei. Importanța este dată și de faptul că sunt primele materiale arheologice descoperite și publicate după mai bine de 20 de ani.

Introducere. Scopul prezentului material este acela de a pune la dispoziția specialiștilor informații privind un sit care completează harta unei zone cu bogat și variat material arheologic.

Punctul „Pescărie” este situat pe marginea DJ 107A, la aproximativ 1 km vest de comuna Rapoltu Mare. Acest punct mai poartă și denumirea de „Nearoș”, fiind amplasat pe terasa „Șeghi”, terasă ce se întinde pe o suprafață relativ întinsă la nord de Mureș.

Condițiile descoperirii

Sondajele arheologice efectuate în cadrul proiectului de „Construire a unei locuințe de servire și recreere a personalului”, s-au desfășurat în primăvara anului 2004, beneficiarul cercetării fiind S.C. Telecerna S.R.L. Deva. Proiectul a devenit ulterior complexul de recreere „Steaua Mureșului”.

Cercetarea a fost realizată în condiții nefavorabile, cauzate de lipsa de comunicare cu beneficiarul proiectului, ce au afectat parțial rezultatele arheologice. Săpătura a fost executată în mai multe etape și de către arheologi diferiți. În primă fază au fost deschise două suprafețe (S1, S2) corespunzând celor două bazine aferente complexului. Într-una dintre ele (S1) a fost descoperită o platformă întinsă formată din piatră de mici dimensiuni, zonă ce s-a presupus a fi o porțiune dintr-un drum (roman). Ulterior secționarea a infirmat această ipoteză. În a doua suprafață (S2), deschisă în colțul de sud-vest al zonei afectate de proiect, au apărut urmele a două cuptoare (denumite C1 și C2, din care C1 a fost cercetat).

Lipsa arheologilor pe perioada sărbătorilor Pascale a facilitat acoperirea de către beneficiar a celor două suprafețe. La solicitarea arheologilor s-a dispus redescoperirea suprafeței unde fuseseră depistate cuptoarele, intenționându-se cercetarea celui de-al doilea cuptor.

Situația arheologică. După degajarea pământului s-a retrasat o suprafață de forma literei L, având dimensiunile de 3,10x3x1,80x1x1,25x2 m. La adâncimea de –1 m (de la nivelul de călcare) au fost redescoperite cele două cuptoare, distanța dintre ele fiind 1,20 m. Din cuptorul C1 s-a păstrat o porțiune rectangulară de 0,75x0,45x0,20 m, grosimea peretelui fiind de 3cm.

Cuptorul C2 are formă circulară, cu diametrul de 1,10 m, grosimea peretelui de 3 cm. În spațiul de alimentare au fost descoperite patru șanțuri paralele cu lungimea de 0,50 m și adâncimea de 0,05 m. Zona de la gura cuptorului prezintă pigment de arsură și material ceramic.

Materialul descoperit constă din fragmente ceramice medievale, o fusaiolă, precum și fragmente de cărămizi și țigle romane, probabil material refolosit dintr-un sit arheologic roman din imediata apropiere.

Disponerea materialelor, precum și aglomerarea de pietre (unele legate cu lut), nu exclude posibilitatea funcționării unei locuințe în relație cu C2.

Cercetarea a continuat până la stratul de steril. Nu au mai fost depistate alte materiale arheologice în zona cercetată.

Descrierea materialului arheologic. Fragmentele medievale descoperite se împart în două categorii ceramice corespunzătoare aceleiași perioade istorice: secolele VIII-IX.

1. Fragment din partea superioară a unui vas bitronconic, fără toarte, de culoare brun-cărămizie, cu urme de ardere secundară. Degresarea pastei a fost realizată cu nisip fin, pietricele mărunte și mică. Decorul este compus din benzi paralele de linii drepte ce alternează regulat cu benzi paralele de linii în val. Pl. 3/A; Pl. 4/A.

2. Fragment de buză a unui vas bitronconic, fără toarte, de culoare brun închis, cu urme de ardere secundară. Degresarea pastei a fost realizată cu nisip, pietricele mărunte și mică. Pl. 3/C; Pl. 4/B.

3. Fragment din partea superioară a unui vas de culoare cenușie. Degresarea s-a realizat cu nisip și mică. Decorul constă în benzi paralele de linii drepte, ce alternează cu benzi paralele de linii în val ce pornesc de sub buza vasului. Pl. 3/B; Pl. 4/F.

4. Fragmente ceramice de mici dimensiuni, de culoare brun-cărămizie cu urme de ardere secundară. Degresarea s-a realizat cu nisip fin, pietricele mărunte și mică. Decorul este format din linii paralele drepte (Pl. 3/ ; Pl. 4/C) și benzi de linii paralele, drepte și orizontale.

5. Fragment din partea superioară a unui vas fără toartă, de culoare brun-cărămizie. Pasta a fost degresată cu nisip amestecat cu pietricele și mică. Decorul este reprezentat de două linii paralele, în val. Pl. 4/H

6. Fragment ceramic de mici dimensiuni, de culoare brun-cărămizie. Degresarea s-a făcut cu nisip, pietricele mărunte și mică. Decorul constă din benzi de linii paralele, în val. Pl. 4/E.

7. Fragment ceramic de dimensiuni mici, de culoare cărămizie. Pasta a fost degresată cu nisip fin și mică. Decorul a fost realizat printr-o bandă de două linii paralele, în val. Pl. 4/G.

8. Fund de vas fragmentar aparținând unei oale fără toarte, de culoare cărămiziu deschis. Degresarea s-a făcut cu nisip amestecat cu puține pietricele și paiete de mică. Pl. 2/E; Pl. 4/K.

9. Fund de vas fragmentar al unei oale fără toarte. Culoarea este cărămizie. Degresarea este făcută cu nisip amestecat cu pietricele și mică. Pl. 2/D; Pl. 4/L.

10. Fusaiolă bitronconică de dimensiuni relativ mici, confecționată dintr-o pastă fină, de culoare cărămiziu deschis. Pl. 3/E.

Lotul de ceramică descoperit la Rapoltu Mare - punct „Pescărie” indică prezența a cel puțin șase vase. Vasele au fost realizate la roata înceată. Pasta folosită este de culoare cărămizie cu mici variații de nuanță, iar ca degresant s-a folosit nisipul amestecat cu pietricele și mică.

Ornamentarea s-a executat în pasta moale și constă în: benzi paralele de linii în val, ce alternează regulat cu benzi paralele de linii drepte orizontale; benzi de linii paralele în val; linii paralele drepte și orizontale.

Încadrarea cronologică a ceramicii de la Rapoltu Mare – „Pescărie”, se poate face doar prin analogii (forma vaselor, decorul) cu descoperiri mai apropiate sau după cum este cazul la noi, mai îndepărtate din punct de vedere geografic.

Demersul nostru de a încadra cronologic și tipologic materialul descoperit s-a lovit de un mare inconvenient, respectiv lipsa unor descoperiri cu adevărat relevante pentru zona de care ne ocupăm. Această perioadă istorică a fost ignorată constant de cercetători, fapt ce a dus la o penurie a informațiilor referitoare la evul mediu timpuriu pe Valea Mureșului.

Cea mai mare parte a materialului arheologic, publicat, descoperit în județul Hunedoara provine în special din descoperiri întâmplătoare sau sondaje de mică amploare.

În urma cercetării unei necropole romane și a unei curți cneziale pe terasa de la Streisângeorgiu, a fost descoperită o vatră ce aparținea unei locuințe de suprafață. Pe vatră s-a găsit o oală borcan modelată la roată înceată, cu gâtul scurt și corpul decorat cu fascicule de linii vâlvurite trasate cu pieptenul¹. Vasul este datat în secolul al VIII-lea și presupune existența aici a unei așezări care nu a fost cercetată din cauza prezenței blocurilor de locuințe ale orașului nou al Călanului².

Ceramică asemănătoare, aparținând secolelor VIII-IX, a fost descoperită întâmplător în Peștera „Coasta Vacii” de lângă Federi, pe Valea Nandrului sau pe ruinele cetății dacice de la Piatra Roșie³.

În urma cercetării arheologice de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa au fost descoperite două vase întregi, lipsindu-le doar toarte, ce se datează tot în secolele VIII-IX⁴. Descoperirea unor astfel de vase duce la ipoteza existenței unei așezări medieval timpurii, dar care nu a putut fi localizată în teren.

Acestea sunt singurele descoperiri din județul Hunedoara aparținând secolelor VIII-IX. În consecință, pentru a oferi o încadrare tipologică și mai ales cronologică a materialului arheologic descoperit la Rapoltu Mare – „Pescărie”, am fost nevoiți să căutăm asemănări în alte regiuni ale Transilvaniei.

Una dintre zonele cu cele mai ample cercetări este nord-vestul Transilvaniei, aceasta oferindu-ne cele mai bune analogii pentru secolele la care ne referim.

Din datele culese în teren, posibila locuință de la Rapolt, s-ar încadra în tipul 3, după tipologia propusă de Gheorghe Baltag⁵.

După tipologia propusă de Călin Cosma, cele două cuptoare pot fi încadrate în tipul IV, cuptor săpat într-un bloc de lut cruțat, sau tipul V, cuptor săpat într-unul din pereții locuinței⁶. Acest tip de cuptoare este rar întâlnit în Transilvania, ele fiind descoperite doar în așezările încadrate cronologic în secolele VIII-IX.

Ceramica descoperită la Rapoltu Mare – „Pescărie”, își găsește bune analogii în așezările de la Nușfalău – „Țigoiul lui Benedek”⁷; Bobota – „Pe Vale / Iertaș”⁸; Zalău – „B-dul Mihai Viteazul, nr. 104-106”⁹; Șimleu Silvaniei - punctele „Nagy Pista”¹⁰; „Miliceri Tag”¹¹; „str. Simion Bărnuțiu”¹²; Cehei „Nove”¹³.

Informațiile referitoare la așezările aparținând evului mediu timpuriu localizate pe Valea Mureșului vor fi considerabil îmbogățite odată cu publicarea materialelor descoperite cu ocazia cercetărilor preventive determinate de „Construirea variantei de ocolire Deva – Orăștie, la standard de autostradă”: Simeria Veche – „Ferma IAS”, km 16+260 – 16+500 și Uroi – „Sighet”, km 20+280 – 20+512.

Concluzii

Cercetarea întregii locuințe a rămas, din nefericire, incompletă. Totodată, construirea complexului pentru agrement face imposibilă o abordare arheologică viitoare. Cu toate aceste

¹ Popa 1988, p. 46; Eskenasy, 1978, p. 59, 61, fig. 5.

² Popa 1988, p. 47.

³ Popa 1988, p. 47; Horedt, 1956, p. 111, 115, fig. 8/2.

⁴ Popa 1988, fig. 56-57.

⁵ Baltag 1982, p. 45, fig. 1, p. 48-49, fig. 9.

⁶ Cosma 1996, p. 273, pl. 7.

⁷ Băcuet – Crișan 2007, p. 60-63, 133, pl. 35/1, 2, 5.

⁸ Băcuet – Crișan 2007, p. 44-53, p. 134, pl. 36/1, 2, p. 138, pl. 40/1, 2, 4; Băcuet – Crișan 2010, p. 67, pl. 11/1-5, p. 68, pl. 12/1-6, p. 69, pl. 13, 1, 2, 4, p. 75, pl. 19/2, 3, p. 79, pl. 23/1-6.

⁹ Băcuet – Crișan 2007, p. 74-79, 135, pl. 39/1-3.

¹⁰ Pop, Bejinariu, Băcuet – Crișan, Băcuet – Crișan, Sana, Csók 2006, p. 114, pl. 27-28; Băcuet – Crișan 1999-2000, p. 314, 316.

¹¹ Pop, Bejinariu, Băcuet – Crișan, Băcuet – Crișan, Sana, Csók 2006, p. 114, pl. 25, pl. 26/1-4.

¹² Pop, Bejinariu, Băcuet – Crișan, Băcuet – Crișan, Sana, Csók 2006, p. 114.

¹³ Pop, Bejinariu, Băcuet – Crișan, Băcuet – Crișan, Sana, Csók 2006, p. 117; Băcuet – Crișan 2000, p. 523, fig. 5/1-9.

inconveniente, apariția acestor materiale, duc la o reconsiderare a hărții arheologice a Văii Mureșului, hartă pe care până în prezent lipsesc descoperirile aparținând evului mediu timpuriu. Coroborarea informațiilor deținute, atât cele arheologice, cât și cele istorice, întăresc ideea unei locuiri permanente în această zonă.

Importanța cercetării preventive de la Rapoltu Mare – „Pescărie” este dată și de faptul că sunt primele materiale arheologice aparținând acestei perioade, ce vor vedea lumina tiparului după mai bine de două decenii.

Bibliografie

- Baltag 1982 – Gheorghe Baltag, *Locuințe, ateliere și instalații de foc din secolele IV-VIII în așezarea de la Sighișoara – Dealul Viilor*, în *RMM – MIA*, nr. 2, 1982, p. 44-49
- Cosma 1996 – Călin Cosma, *Considerații privind așezările rurale și tipurile de locuințe din Transilvania în secolele VIII-IX*, în *Eph. Nap.*, VI, 1996, p. 261-227
- Băcuet-Crișan 1999-2000 – *Descoperiri arheologice la Șimleul Silvaniei (jud. Sălaj)*, în *Eph. Nap.*, IX-X, 1999-2000, p. 316-324
- Băcuet-Crișan 2000 – *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Sălaj. Descoperiri de suprafață din sec. VII-XIII d.Ch.* în *ActaMP*, XXIII, 2000/I, p. 521-575
- Băcuet-Crișan 2007 – Dan Băcuet-Crișan, *Așezările din secolele VII-IX de pe cursul superior și mijlociu al râurilor Barcău și Crasna*, Cluj-Napoca, 2007
- Băcuet-Crișan 2010 – Dan Băcuet-Crișan, *Cercetările arheologice preventive de la Bobota „Pe Vale / Iertaș” (județul Sălaj)*, Cluj-Napoca, 2010
- Matei, Băcuet-Crișan 2011 – Alexandru V. Matei, Dan Băcuet-Crișan, *Contribuții arheologice privind topografia și structura internă a satului medieval timpuriu din nord-vestul României. Așezarea de la Porț – „La baraj” (județul Sălaj)*, Cluj-Napoca, 2011
- Pop, Bejinariu, Băcuet-Crișan, Băcuet-Crișan, Sana, Csók 2006 – Horea Pop, Ioan Bejinariu, Sanda Băcuet-Crișan, Dan Băcuet-Crișan, Daniel Sana, Zsolt Csók, *Șimleu Silvaniei. Monografie Arheologică (I). Istoricul cercetărilor*, Cluj-Napoca, 2006
- Popa 1988 – Radu Popa, *La începuturile Evului Mediu românesc. Țara Hațegului*, București, 1988

Early Medieval Kilns Discovered at Rapoltu Mare – “Pescărie”

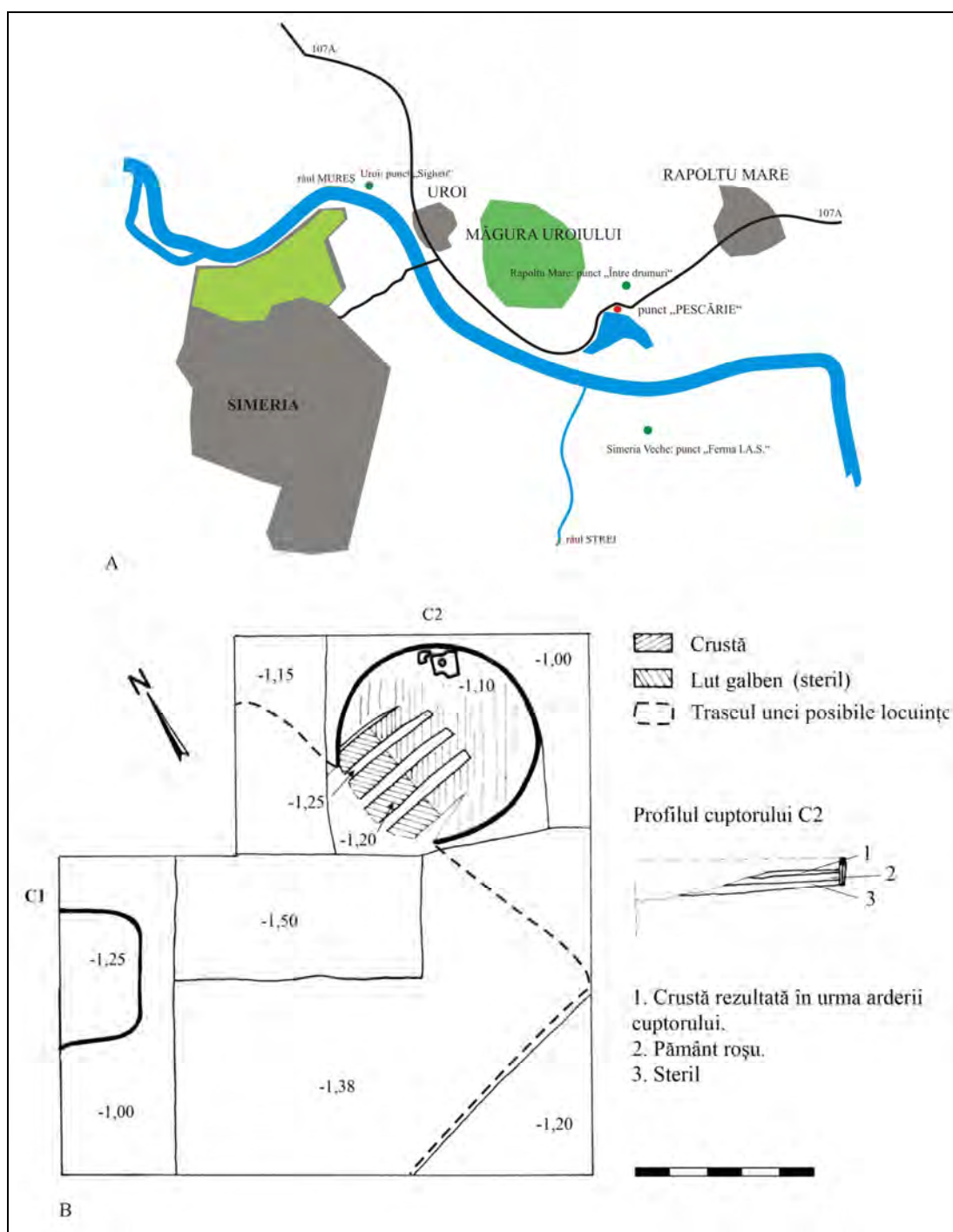
Abstract

The main goal of the present research is advancing to the researchers new information on the archaeological site of Rapoltu Mare – “Pescărie”, Hunedoara County. This site fills in the archaeological map of the area by a rich and diverse material.

The salvage archaeological excavations from Rapoltu Mare – “Pescărie” confirm the existence of a VIIIth-IXth century habitation in this area of South-Western Transylvania. It must be highlighted that the herein presented archaeological materials are the very first discovered and published in the last 20 years.

List of plates

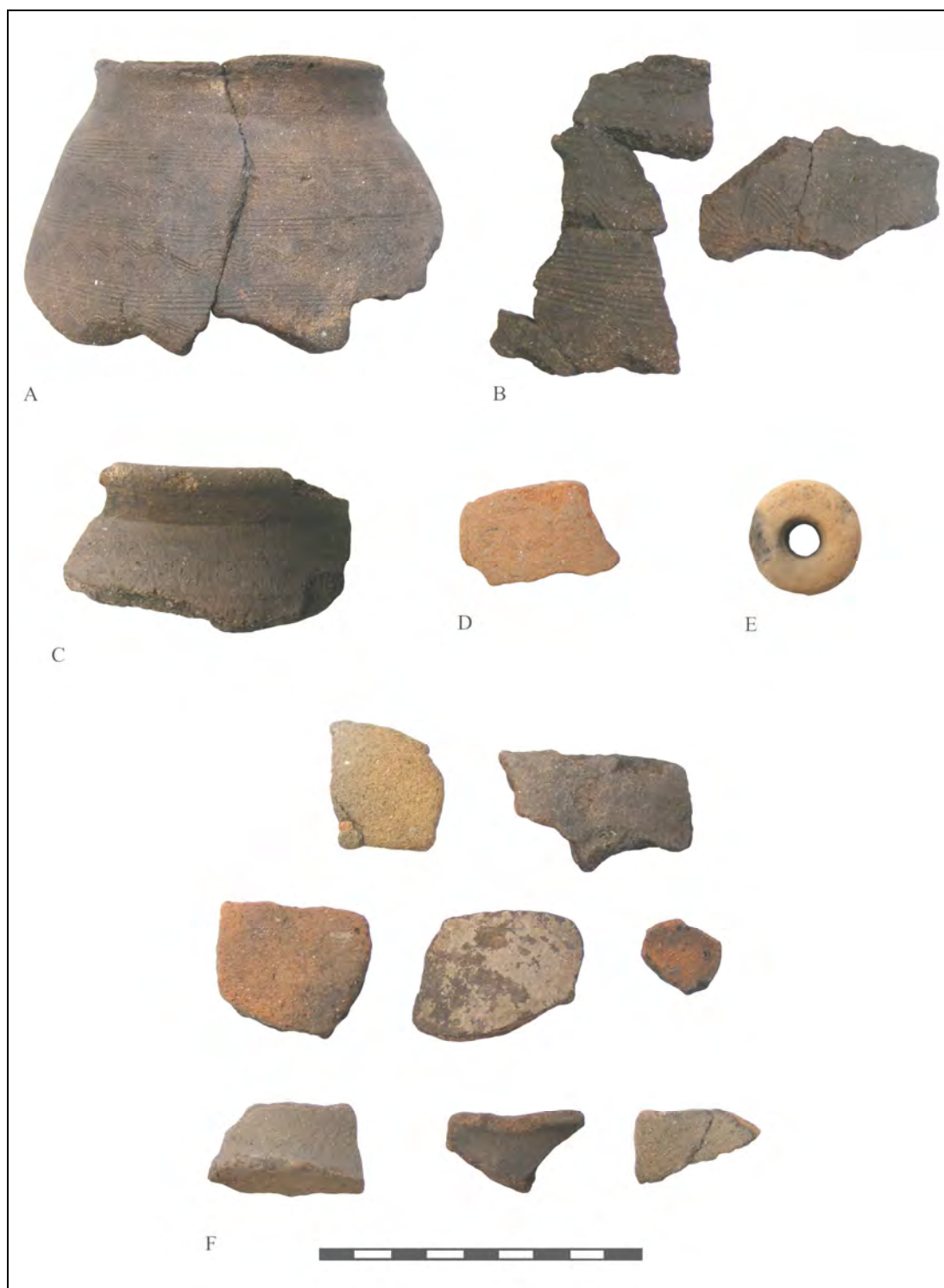
- Plate 1. A: The location of the archaeological point; B: The archaeological situation plan.
- Plate 2. A, B, C: Images during excavations; D, E: Pottery - VIIIth-IXth century.
- Plate 3. A-D, F: Pottery - VIIIth-IXth century; E: Spindle whorl.
- Plate 4. Pottery belonging to the VIIIth-IXth century.

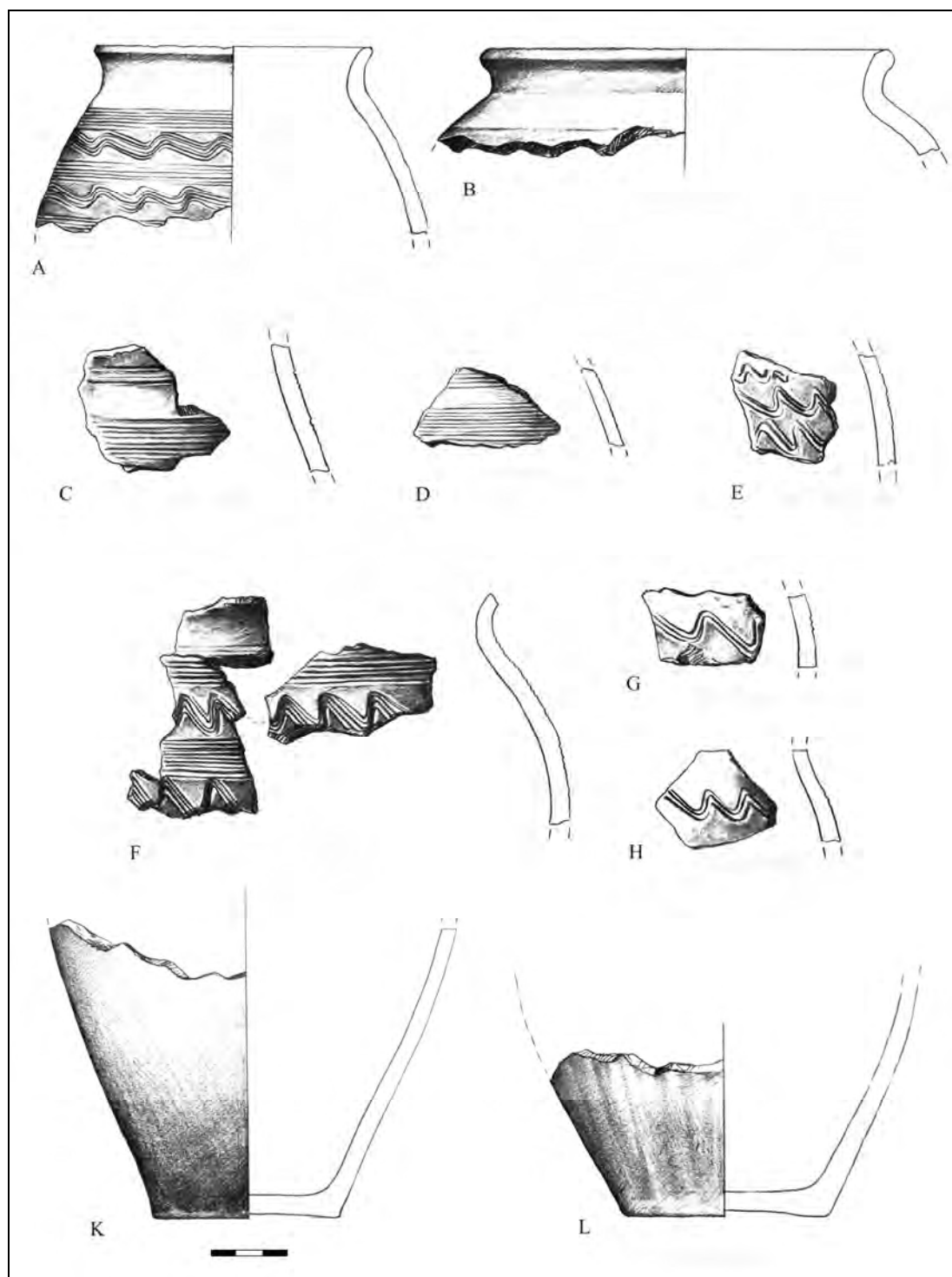
Planșa 1. A: Localizarea punctului - „Pescărie”; B: Plan de situație arheologică.

Planșa 2. A, B, C: Imagini din timpul săpăturii; D, E: Material ceramic - sec. VIII-IX.

Planșa 3. A-D, F: Material ceramic aparținând sec. VIII-IX; E: Fusaiolă.

Planșa 4. Fragmente ceramice aparținând sec. VIII-IX.